

Каширатова Ж.А.

**ПЕДАГОГИКА ЖАНА БАШТАЛГЫЧ БИЛИМ
БЕРҮҮНҮН МЕТОДИКАСЫ БОЮНЧА БОЛОЧОК МУГАЛИМДЕРИНИН ДЕН-
СОЛУГУН ЧЫНДОО ЖАНА ИШМЕРДҮҮЛҮКТӨРҮН КАЛЫПТАНДЫРУУНУН
ПЕДАГОГИКАЛЫК НЕГИЗДЕРИ**

Каширатова Ж.А.

**ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОБУЧЕНИЯ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ И
УКРЕПЛЕНИЯ ЗДОРОВЬЯ УЧИТЕЛЕЙ, И ФОРМИРОВАНИЯ ДЕЛОВЫХ КАЧЕСТВ**

Zh.A. Kashmatova

**PEDAGOGICAL PRINCIPLES OF TEACHING IN THE EARLY GRADES
AND IMPROVE THE HEALTH OF TEACHERS, AND THE FORMATION
OF BUSINESS SKILLS**

УДК: 378.17/56

Бул макалада болочок педагогика жана башталгыч билим беруунун методикасы мугалимдеринин ден-соолугун чындоо боюнча ишмердүүлүктөрүн калыптандыруу боюнча педагогикалык тажрыйбанын жыйынтыктары каралган.

Негизги сөздөр: башталгыч класс мугалими, ден-соолук, педагогикалык ишмердүүлүк, дене тарбия сабагы, педагогикалык модел.

Дене тарбиялык ишмердүүлүк (ДТИ) адамдын акыл-эстик, социалдык шартташкан активдүүлүгүн атайын эмес дене тарбиялык билим берүү, спорт, дене бойлук рекреация жана кыймыл реабилитациясы формасында дене тарбиясынын материалдык жана руханий баалуулуктарын өзүнө белгилөөдө социалдык жана инсандык маанилүү керектөөлөрдү канааттандырууга багытталган спецификалык түрү болуп саналат [2,3].

ДТИкө даярдык адамдын ишмердүүлүктүн субъекти катары бүтүн системалуу уюштурулган инсандын шартталган анын максаттарына жана мазмунуна адекваттуу жана анын практикалык ишке ашуусун камсыздаган мүнөздөмөсүн көрсөтөт. Даярдыктын ишке ашуусу жана өнүгүшү мотивациялык, рефлексивдүү, дене бойлук, информациялык жана операциялык компоненттердин өз ара алакасы аркылуу камсыздалат [1].

ДТИкө даярдыктын өнүгүшүнүн төрт деңгээли: нөлдүк, репродуктивдүү, оптималдаштыруу жана чыгармачыл бөлүнүп турат. ДТИкө даярдыктын деңгээлдери ар бир компонентинен өнүгүү өлчөмү жана алардын бири бирине катышынын мүнөзүнө жараша сапаттык жактан айырмаланат. Деңгээлдин ичинде өнүгүү жана төмөнкү баскычтан жогоркуга өтүү аны түзгөн компоненттердин өнүгүшү аркасында ишке ашат. Структуралык компоненттердин мазмунундагы сапаттык кайра курулуу өз кезегинде ДТИтү ишке ашырууда алардын өз ара карым-катнашындагы сапаттык өзгөрүүлөрдү шарттайт, аны сапаттык жактан башка мурдагыдан жогорку функцияланыш деңгээлине көтөрөт. Даярдыктын өнүгүшүнүн зарыл сырткы шарты болуп ДТИтүн

процессинде жаралган проблемалык кырдаалдар саналат [4].

ДТИкө даярдыктын калыптанышы функцияланган максаттуу багыты боюнча сапаттык бөтөнчөлүгү, структуралык компоненттердин мазмуну, тышкы жана ички функцияланыш жаралыш жана өнүгүшү механизмдери менен айырмаланган педагогикалык системаны түзөт. Бул системанын функцияланышы жана өнүгүшү окуу тапшырмаларынын системасы, окутуунун метод жана формалары жана сабак түрүндө жайытылган студенттердин окуу-таануу ишмердүүлүгүн уюштуруу аркылуу ишке ашат.

ДТИкө даярдыктын калыптандыруунун оперативдүү максаттары система түзүүчү фактор болуп калат. Структуранын бирдиги болуп ДТИтүн айрым жактарын чагылдырган теориялык, методикалык жана кыймыл тапшырмаларын чечүү саналат.

ДТИкө даярдыктын калыптандырууда бир катар ырааттуу этаптар бөлүнүп турат: ЖОЖго чейинки даярдык этабы; теориялык даярдыктын калыптандыруу этабы; репродуктивдүү деңгээлде диагноздоо-долбоорлоо этабы; ДТИкө практикалык даярдыктын калыптандыруу этабы; оптималдаштыруу деңгээлинде; чыгармачыл деңгээлде. Бул этаптар өз кошумдусунда ДТИкө даярдыктын калыптандырууда стратегиялык максатын чечүүнү камсыздаган зарыл жана ырааттуу кадамдардын жетиштүү санын түзөт. Студенттердин ДТИкө даярдыгын калыптандыруунун биз иштеп чыккан педагогикалык системасы дене тарбия процессинде: 1) бүтүн болуп саналат, себеби студенттердин ДТИкө даярдыгынын калыптандыруу процессинин бүтүн мазмунун чагылдырат; 2) ишмер, ДТИкө даярдыктын калыптанышына багытталгандыгын көрсөтөт; 3) инсанга багытталган, студенттин жеке дене тарбиясын калыптандырууга багытталгандыгынан көрүнөт; 4) интегралдуу, даярдыктын бардык структуралык компоненттерин бириктирет; 5) көп деңгээлдүү, бир төмөнкү деңгээлден жогорураак башка деңгээлге өтүшүн камсыздаган; 6) прогноздоочу, аны колдонуунун жыйынтыгын көрө билүүгө шарт түзгөн.

Студенттерге биз иштеп чыккан педагогикалык системанын негизинде дене тарбиясын берүү ДТИкө даярдыкты натыйжалуу калыптандыруу үчүн зарыл жана жетиштүү педагогикалык шарттардын комплексин ишке ашырат: а) дене тарбиялуу ишкер инсанды калыптандырууга билим берүү процессинде багытталышынан көрүнгөн дене тарбиясын гумандаштыруу; б) студенттер менен окутуучулар ортосунда педагогикалык кызматташуу атмосферасын түзүү; в) ДТИкө ээ болуу процессинде студенттердин субъекттүү позициясын активдештирүү; г) ДТИкө даярдыкты калыптандырууга системалуу бүтүн мамиле; д) дене тарбиясын жекелештирүү жана дифференцирлөө аларга дене тарбия көнүгүүлөрүн же спортту эркин тандоо укугун берүү жана алардын ДТИкө даярдыгынын өнүгүү деңгээлин эске алуу менен ишке ашат; е) дене тарбиялык өркүндөөнүн инсанга маанилүү жыйынтыктарына жетишүү үчүн шарт түзүү; ж) студенттер тарабынан ДТИтин актуалдуу жана зарыл деңгээлдеринин ортосундагы карама-каршылыкты студенттердин сезимин жана баштан кечиришин чагылдырган проблемалык кырдаалды чечүү түрүндө окуу-таануу ишмердүүлүгүн уюштуруу; з) дене тарбия жана спорт чөйрөсүндө өзүн-өзү таануу, өзүн талдоо, өзүн баалоо жана өзүн аныктоо рефлексивдүү процесстерди актуалдаштыруу жана өнүктүрүү; и) студенттерди сабактардын билим берүү, окуу-машыгуу жана сабактан тышкары дене тарбиялык-спорттук формалардын активдүү таасир этүү социалдык чөйрөсүнө терең киришине шарт түзүү.

Биз иштеп чыккан ДТИкө даярдыкты калыптандыруу педагогикалык системанын ичинде студенттерге дене тарбиясын берүү анын мотивациялык ($2,88 \pm 0,57$ ден $3,63 \pm 0,62$ балл), рефлексивдик ($2,58 \pm 1,10$ дон $3,08 \pm 0,58$ баллга чейин) компоненттердин кескин өсүшүн камсыздайт, мында салтка айланган мамилелерге караганда кыйла жогору теориялык жана методикалык салымдарды өздөштүрүүнүн

көрсөткүчтөрү ($4,36 \pm 0,54$ КТтогу $3,02 \pm 0,32$ баллга каршы), методикалык билгичтиктерге ээ болду (ЭТто $4,20 \pm 0,39$ балл КТтогу $3,11 \pm 0,28$ баллга каршы) жана жалпысынан даярдыктын жогору деңгээлине чыкты. ЭТтун (75%) студенттери эксперименттин аягында өз ДТИтү аны аткаруунун конкреттүү субъективдүү жана объективдүү шарттарын эске алуу менен оптималдаштырууга даяр болуп калышат. Даярдыктын орточо баасы аларда кыйла жогору ($3,8 \pm 0,48$ балл КТтогу саналгандардын $2,95 \pm 0,33$ баллына каршы).

ЭТтун студенттери дене тарбиясы боюнча сабактарга канагаттануу жогорку көрсөткүчтөрү менен өзгөчөлөнөт ($4,57 \pm 0,66$ балл, КТтогу студенттердин $2,80 \pm 0,75$ баллына каршы), сабакка катышуунун ($96,03 \pm 7,22\%$ КТтогу студенттердин $87,7 \pm 80,14\%$), жумадагы орто эсеп менен өз алдынча дене тарбиясы менен машыгууга бөлүнгөн убакыттын көлөмү ($334,6 \pm 49,6$ мүнөттө ЭТто, $132,8 \pm 94,1$ мүнөт КТто) дагы жогорку.

Адабияттар:

1. Абдыкадырова Д.Р. Формирование готовности студентов педагогических вузов к оздоровительно-физкультурной деятельности: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Д.Р. Абдыкадырова. – Алматы, 2008. – 26 с.
2. Авксентьев, Е.Н. Формирование готовности студентов педагогических вузов к физкультурно-спортивной деятельности: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Е.Н. Авксентьев. – Чебоксары, 2004. – 22 с.
3. Айдарова М.Д. Башталгыч класстардын болочок мугалиминин кесиптик-инсандык сапаттарын калыптандыруунун педагогикалык негиздери: педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясынын авторефераты: 13.00.01 / М.Д. Айдарова. – Бишкек, 2012. – 25 б.
4. Айзаков А.Д. Мониторинг состояния физического здоровья и здорового образа жизни детей, подростков и молодежи Западного Казахстана: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04/А.Д. Айзакова. – Алматы, 2010. – 26 с.

Рецензент: д.пед.н., профессор Анаркулов Х.Ф.